

RYZIKO DYSLEKSJI,
czyli zagrożenie wystąpieniem specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu
(mgr Dorota Suchocka – PPP Rabka-Zdrój)

Ryzyko dysleksji to zagrożenie wystąpieniem specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu, które zapowiadane jest objawami nieharmonijnego rozwoju dziecka już w wieku przedszkolnym, a nawet poniewowłęcym. Symptomy ryzyka dysleksji ujawniają się w formie opóźnienia rozwoju mowy, funkcji językowych i wzrokowych. Często towarzyszą im także opóźnienia rozwoju ruchowego oraz orientacji w schemacie własnego ciała i przestrzeni.

Termin „ryzyko dysleksji” do polskiej literatury wprowadziła **prof. Marta Bogdanowicz** w 1993 roku w związku z akcją Europejskiego Towarzystwa Dysleksji „Wczesne rozpoznawanie – lepsze jutro”, propagującą rozpoznawanie zagrożenia dysleksją i udzielanie wczesnej pomocy.

Ryzyko wystąpienia specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu jest prawdopodobne zwłaszcza w przypadku:

- ✓ obciążenia genetycznego (dysleksja występuje w rodzinie),
- ✓ dzieci pochodzących z nieprawidłowo przebiegającej ciąży lub porodu (dzieci urodzone przedwcześnie, w zamartwicy, z niską wagą urodzeniową, w złym stanie fizycznym – w skali Apgar poniżej 10 punktów),
- ✓ dysharmonijnego rozwoju psychomotorycznego (występowania opóźnienia rozwoju funkcji poznawczych i ruchowych leżących u podstaw czytania i pisania).

O ryzyku dysleksji można mówić w **okresie poprzedzającym naukę szkolną oraz w pierwszych latach nauki**. Objawy zapowiadające specyficzne trudności w uczeniu się czytania i pisania powinny być w tym czasie potraktowane z całą powagą. Dziecko z ryzyka dysleksji powinno być objęte zajęciami korekcyjno-kompensacyjnymi, w ramach których usprawniane są funkcje rozwijające się z opóźnieniem.

Jeżeli pomimo udzielonej pomocy, na przestrzeni od roku do dwóch lat, nie obserwuje się istotnej poprawy, wówczas już **na przełomie klasy drugiej lub trzeciej można postawić wstępną diagnozę dysleksji**, a potwierdzenie tej diagnozy powinno być dokonane w kolejnym roku szkolnym.

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami **opinia** o specyficznych trudnościach w uczeniu się **może być wydana uczniowi nie wcześniej niż po ukończeniu klasy trzeciej i nie później niż do ukończenia szkoły podstawowej**. Nie oznacza to, że rozpoznanie nie może być sformułowane wcześniej.

Istnieje możliwość wydawania przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną opinii także uczniowi gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej, jednak wymaga to zastosowania procedury określonej przepisami (Rozporządzenie MEN z dnia 17.11.2010 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych*).

Opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej uzyskana przez ucznia w szkole podstawowej **jest ważna przez cały okres kształcenia w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej.** Jest także podstawą dostosowania wymagań edukacyjnych, wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia do końca edukacji szkolnej oraz dostosowania warunków przeprowadzania sprawdzianu oraz egzaminów.

Badania prowadzone przez specjalistów dotyczące częstotliwości występowania przypadków ryzyka dysleksji pokazują, że **w każdej klasie jest od 3-5 dzieci o różnym stopniu nasilenia specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu.** Dlatego ważne jest, aby każdy nauczyciel miał świadomość, że ma w swojej klasie pod opieką takich uczniów, oraz że wymagają oni indywidualnego podejścia zarówno w zakresie metod uczenia się, stawianych im wymagań, sposobu oceniania jak i udzielanej im pomocy.

Znajomość symptomów ryzyka dysleksji i dysleksji jest warunkiem, aby je dostrzegać i traktować z całą powagą na jaką zasługują. Nadal zdarza się, że nauczyciele i rodzice często bagatelizują te objawy sądząc, że dziecko jest jeszcze małe, uczeń dopiero rozpoczyna naukę, więc „z tego wyrośnie”. Szczególnie trudno rozpoznać zagrożenie dysleksją – ryzyko dysleksji. Jest to spowodowane głównie tym, że zanim dziecko pójdzie do szkoły, nie ponosi konsekwencji w postaci słabszych ocen. Innym powodem jest obecność wielu kontrowersji wokół przyczyn i objawów dysleksji.

Symptomy ryzyka dysleksji, które można obserwować na kolejnych etapach rozwojowych zostały szczegółowo opisane publikacjach prof. Marty Bogdanowicz. Szczególnie warta polecenia jest pozycja „**Ryzyko dysleksji, dysortografii i dysgrafii**”, która zawiera **Skalę Ryzyka Dysleksji (SDR)** – narzędzie diagnostyczne dla nauczycieli klas pierwszych i drugich, które pozwala wyłonić dzieci zagrożone wystąpieniem specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Natomiast nauczycielom dzieci 6-letnich polecam **Skalę Ryzyka Dysleksji dla dzieci wstępujących do szkoły (SRD-6)** autorstwa Marty Bogdanowicz i Doroty Kalka.

Pierwsze niepowodzenia szkolne dzieci z ryzyka dysleksji pojawiają się **w klasie pierwszej w postaci nasilonych trudności w nauce czytania** – dziecko czyta bardzo wolno, głównie głoskuje i ma duże trudności z dokonaniem poprawnej syntezy, przekręca wyrazy lub czyta bardzo szybko z licznymi błędami i nie rozumie przeczytanego tekstu. Natomiast podczas pisania dziecko zapomina lub myli litery, pisze litery i cyfry w sposób zwierciadlany oraz odwzorowuje wyrazy przez zapisywanie ich od prawej do lewej strony.

Znajomość symptomów ryzyka dysleksji jest warunkiem koniecznym, aby dzieci z grupy ryzyka mogły być identyfikowane przez rodziców i nauczycieli. Jako załącznik do niniejszego artykułu przytoczone zostały niektóre z charakterystycznych symptomów zapowiadające wystąpienie specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci w wieku przedszkolnym oraz u uczniów z klas I.

Oczywiście do rozpoznania zagrożenia dysleksją, dysortografią i dysgrafią nie wystarczy stwierdzenie pojedynczego objawu. Im więcej symptomów dostrzeżemy, tym jest ono bardziej prawdopodobne.

Nauczyciele klas I-III szkoły podstawowej na podstawie Rozporządzenia MEN z dnia 17.11.2010 r. *w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* **zostali zobligowani do prowadzenia obserwacji i pomiarów pedagogicznych mających na celu rozpoznanie u uczniów ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się.** Zastosowanie wyżej przytoczonych narzędzi diagnostycznych, tj. Skali Ryzyka Dysleksji (SDR) oraz Skali Ryzyka Dysleksji dla dzieci wstępujących do szkoły (SDR-6) ułatwi nauczycielom wyłonienie dzieci z ryzyka dysleksji, a także zaplanowanie dla nich odpowiedniej pomocy.

Jeżeli w zastosowanych skalach dziecko osiągnie wynik **na pograniczu ryzyka dysleksji, konieczne jest podjęcie systematycznych zajęć**, które mają na celu wspieranie rozwoju psychoruchowego i usprawnianie funkcji rozwijających się z opóźnieniem.

Stwierdzenie umiarkowanego i wysokiego ryzyka dysleksji powinno spowodować **natychmiastową interwencję w formie badania diagnostycznego w poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz udzielanie pomocy w postaci terapii pedagogicznej.**

W przypadku dzieci w wieku przedszkolnym rodzice wraz ze specjalistami powinni zastanowić się nad decyzją o odroczeniu rozpoczęcia nauki, aby udzielając dziecku pomocy przez rok, dobrze przygotować je do szkoły.

Nieudzielanie pomocy dzieciom z ryzyka dysleksji może skutkować obniżeniem poczucia wartości, obniżeniem motywacji i niechęcią chodzenia do szkoły, a także trudnościami wychowawczymi.

Bibliografia:

1. Bogdanowicz M. Ryzyko dysleksji, dysortografii i dysgrafii, Gdańsk 2011
2. Bogdanowicz M., Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie, Gdańsk 2005
3. Bogdanowicz M., Adryjanek A., Uczeń z dysleksją w szkole. Poradnik nie tylko dla polonistów, Gdynia 2005
4. Bogdanowicz M., Adryjanek A., Rożyńska M., Uczeń z dysleksją w domu. Poradnik nie tylko dla rodziców, Gdynia 2007
5. Bogdanowicz M., Kalka D., Skala Ryzyka Dysleksji dla dzieci wstępujących do szkoły (SRD-6), Gdańsk 2011
6. Materiały z kursu: Warsztat skutecznego nauczyciela – wsparcie uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się z klas I-III, www.akademiaortograffiti.pl
7. Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla nauczycieli, www.men.gov.pl
8. Rozporządzenia MEN z dnia 17.11.2010 r. *w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach*
9. Rozporządzenie MEN z dnia 17.11.2010 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych.*

OBJAWY RYZYKA DYSLEKSJI ROZWOJOWEJ

WIEK PRZEDSZKOLNY (3-5lat)

Motoryka duża – niska sprawność ruchowa w zakresie ruchów całego ciała.

Dziecko:

- słabo biega,
- ma kłopoty z równowagą, np. podczas chodzenia po krawężniku, po linii,
- z trudem uczy się jeździć na rowerku trzykołowym, hulajnodze,
- jest niezdarne w ruchach, źle funkcjonuje w zabawach ruchowych.

Motoryka mała i lateralizacja czynności ruchowych.

Dziecko:

- nie przejawia preferencji jednej ręki – oburęczność,
- ma słabą sprawność ruchową rąk,
- ma trudności w samoobsłudze np. z zapinaniem małych guzików, sznurowaniem butów,
- ma trudności podczas zabaw manipulacyjnych takich jak nawlekanie koralików, manipulowanie małymi klockami,
- źle trzyma ołówek, rysując mocno lub za słabo go naciska.

Funkcje wzrokowe, wzrokowo-przestrzenne, koordynacja wzrokowo-ruchowa.

Dziecko:

- ma trudności z budowaniem z klocków według wzoru,
- ma trudności w składaniu według wzoru np. obrazków pociętych na części, puzzli, mozaik,
- rysuje niechętnie – rysunki bogate treściowo lecz prymitywne w formie,
- nie umie narysować koła jako 3-latek, kwadratu i krzyża jako 4-latek, trójkąta i kwadratu opartego na kącie jako 5-latek.

Funkcje słuchowo-językowe.

Dziecko:

- ma opóźniony rozwój mowy, nieprawidłowo wymawia wiele głosek,
- ma trudności z wypowiedzianiem złożonych wyrazów (przekręca wyrazy),
- dłużej niż rówieśnicy posługuje się neologizmami,
- ma trudności z rozpoznawaniem i tworzeniem rymów oraz aliteracji,
- ma trudności z zapamiętywaniem i przypominaniem sobie nazw (szczególnie sekwencji nazw jak np. pory dnia, nazwy posiłków),
- ma trudności z zapamiętaniem krótkich wierszy i piosenek,
- ma trudności z budowaniem wypowiedzi,
- zniekształca nazwy przez używanie niewłaściwych przedrostków.

Orientacja w lewej i prawej stronie schematu ciała.

Dziecko:

- z końcem wieku przedszkolnego nie umie wskazać prawej i lewej ręki (myli się).

OBJAWY RYZYKA DYSLEKSJI U DZIECI 6-LETNICH WSTĘPUJĄCYCH DO SZKOŁY

Motoryka duża – obniżona sprawność ruchowa całego ciała.

Dziecko:

- słabo biega, skacze ma trudności z jeżdżeniem na dwukołowym rowerze, wrotkach, łyżwach, nartach,
- ma kłopoty z wykonywaniem ćwiczeń równoważnych, takich jak chodzenie po linii, stanie na jednej nodze,
- niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych.

Motoryka mała – obniżona sprawność ruchowa rąk.

Dziecko:

- ma trudności z wykonywaniem precyzyjnych ruchów w zakresie samoobsługi związanych z ubieraniem (zawijanie sznurowadeł na kokardkę), z myciem i jedzeniem (posługiwanie się nożem i widelcem), używaniem nożyczek,
- ma trudności z rzucaniem do celu i chwytaniem piłki.

Lateralizacja czynności ruchowych.

Dziecko:

- nadal ma nieustaloną lateralizację - jest oburęczne, z niewielką przewagą jednej z rąk, jest obuocznne.

Funkcje wzrokowe, wzrokowo-przestrzenne, koordynacja wzrokowo-ruchowa.

Dziecko:

- ma trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także z łączeniem ich w całość np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków, układania mozaiki,
- ma trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki,
- ma trudności z rozpoznawaniem kształtów np. figur geometrycznych podobnych lub inaczej położonych w przestrzeni,
- ma trudności z rysowaniem szlaczków - niesprawnie i niechętnie rysuje,
- ma trudności z prawidłowym trzymaniem ołówka w palcach.

Funkcje słuchowo-językowe.

Dziecko:

- przekręca trudne wyrazy (przestawia głoski i sylaby, dokonuje asymilacji głosek np. sosa lub szosza),
- popełnia błędy w budowaniu wypowiedzi, często używa sformułowań niepoprawnych pod względem gramatycznym,
- ma trudności z poprawnym używaniem wyrażen przyimkowych, sformułowań wyrażających stosunki przestrzenne: nad-pod, za-przed,
- ma trudności z różnicowaniem podobnych głosek (np. z-s, k-g), myli nazwy zbliżone fonetycznie,
- ma trudności z dokonywaniem operacji takich jak analiza, synteza, opuszczanie, dodawanie, zastępowanie, przestawianie cząstek fonologicznych (głoski/fonemy, sylaby, części słów nie będące ani głoską ani sylabą – logatomy),
- ma trudności z rozpoznawaniem i tworzeniem rymów, wskazywaniem słów które się rymują.

Pamięć fonologiczna, sekwencyjna.

Dziecko:

- ma trudności z zapamiętywaniem i przypominaniem sobie nazw,
- ma trudności z zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie,
- ma trudności z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencje takie jak nazwy dni tygodnia, pór roku, kolejnych posiłków, sekwencji czasowych: wczoraj- dziś - jutro oraz szeregów 4-cyfrowych,
- ma trudności z szybkim wymienieniem serii nazw, np. „wszystkich owoców jakie znasz”,
- ma trudności z zapamiętaniem i powtarzaniem szeregu słów,
- ma wolne tempo nazywania szeregu prostych obrazków, kolorów.

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni.

Dziecko:

- ma trudności ze wskazaniem na sobie części ciała określając je terminami – prawe-lewe,
- ma trudności z określeniem położenia przedmiotów względem siebie („na prawo”, „na lewo” od siebie).

Orientacja w czasie.

Dziecko:

- ma trudności w określaniu dnia, pory dnia, pory roku oraz sekwencji czasowych, np. wczoraj-dziś-jutro).

OBJAWY RYZYKA DYSLEKSJI U DZIECI 6-7 letnich (w klasie I)

U dzieci 6-7- letnich, w klasie I możemy zaobserwować takie objawy jak wyżej, a ponadto:

Motoryka mała – obniżona sprawność ruchowa rąk.

Dziecko:

- ma trudności z opanowaniem prawidłowych nawyków ruchowych podczas rysowania i pisania, np. niewłaściwie trzyma ołówek w palcach, w niewłaściwym kierunku kreśli linie pionowe od (dołu do góry) i poziomie (od prawej do lewej).

Lateralizacja czynności ruchowych.

Dziecko:

- nadal ma nieustaloną lateralizację – brak ustalenia ręki dominującej lub dziecko nadal jest oburęczne i obuuczne.

Funkcje wzrokowe, wzrokowo-przestrzenne, koordynacja wzrokowo-ruchowa.

Dziecko:

- ma trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter m-n, l-t-l) lub identycznych, lecz inaczej położonych na płaszczyźnie (np. liter p-g-b-d),
- ma trudności z rysowaniem szlaczków, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych (np. rysowaniem rombu w wieku 6-7 lat).

Funkcje słuchowo-językowe, pamięć fonologiczna, sekwencyjna.

Dziecko:

- ma trudności z różnicowaniem podobnych głosek (np. z-s, k-g, p-b) w porównywanych słowach typu: koza-kosa,
- ma trudności z dokonywaniem operacji (analizy, syntezy, opuszczania, dodawania, zastępowania, przestawiania) na cząstkach fonologicznych (logatomach, sylabach, głoskach).

Orientacja w lewej i prawej stronie schematu ciała i przestrzeni.

Dziecko:

- nadal ma trudności ze wskazaniem na sobie części ciała określając je terminami – prawe-lewe,
- nie potrafi określić kierunku na prawo i na lewo od siebie (np. droga na prawo, drzwi na lewo).

Orientacja w czasie.

Dziecko:

- nadal ma trudności w określaniu pory dnia, pory roku oraz sekwencji czasowych (np. wczoraj-dziś-jutro).

Czytanie.

Dziecko:

- czyta bardzo wolno,
- głównie głoskuje i nie zawsze dokonuje poprawnej wtórnej syntezy,
- często przekręca wyrazy,
- nie rozumie przeczytanego zdania.

Pisanie.

Dziecko:

- często zapomina litery, myli je, pisze litery i cyfry zwierciadlanie,
- często odwzorowuje wyrazy zapisując je od strony prawej do lewej.